

УДК 347.426.6

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.05.23>

ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ У ВИПАДКУ НАДМІРНО ТРИВАЛОГО НЕВИКОНАННЯ ОСТАТОЧНОГО СУДОВОГО РІШЕННЯ

Деяк І.С.,

*аспірант кафедри цивільного права та процесу,
Харківський національний університет внутрішніх справ*

Деяк І.С. Відшкодування моральної шкоди у випадку надмірно тривалого невиконання остаточного судового рішення.

Стаття присвячена дослідженню актуального питання визначення можливості відшкодування моральної шкоди у випадку надмірно тривалого невиконання остаточного судового рішення.

У статті констатується, що право на судовий захист включає не лише постановлення судом рішення, а й своєчасне його виконання. Своєчасне й повне виконання судового рішення гарантує здійснення суб'єктивних прав, визнаних судовим рішенням, і виконання юридичних обов'язків, що підтверджені ним.

Доводиться, що виконання судових рішень у цивільному судочинстві має здійснюватися з урахуванням ЄКПЛ і практики ЄСПЛ. Зокрема, ЄСПЛ наполягає на неабиякій важливості такої властивості судового рішення, що набрало законної сили (*res judicata*), як можливість і реальна забезпеченість з боку держави його фактичного виконання.

У праці зазначено, що прийняття низки нових законодавчих актів, які внесли чимало змін у сферу виконавчого провадження, по-новому актуалізують дослідження, присвячені примусовому виконанню рішень, зокрема, актуального питання визначення можливості відшкодування моральної шкоди у випадку надмірно тривалого невиконання остаточного судового рішення.

При визначенні розміру відшкодування враховуються вимоги розумності і справедливості. Моральна шкода відшкодовується незалежно від майнової шкоди, яка підлягає відшкодуванню, та не пов'язана з розміром цього відшкодування. Моральна шкода відшкодовується одноразово, якщо інше не встановлено договором або законом.

За загальним правилом підставою виникнення зобов'язання з компенсації моральної шкоди є завдання моральної шкоди іншій особі. Зобов'язання про компенсацію моральної шкоди, завданої особі незаконними рішеннями, дією чи бездіяльністю органу державної влади при здійсненні своїх повноважень, виникає за таких умов: наявність моральної шкоди; протиправність по-

ведінки особи, яка завдала моральної шкоди; наявність причинного зв'язку між протиправною поведінкою особи, яка завдала моральної шкоди, та її результатом – моральною шкодою.

На підставі проведеного дослідження зроблено висновок про те, що можливість відшкодування моральної шкоди у випадку надмірно тривалого невиконання остаточного судового рішення підтримує цілісність правової системи, забезпечуючи виконання судових рішень і підтримуючи довіру. Коли судові рішення не виконуються без наслідків, авторитет судової системи підринається, а ефективність правової системи ставиться під загрозу. Підтримуючи авторитет судового рішення через можливість компенсації, зберігається цілісність правової системи та зміцнюється довіра суспільства до судової системи. Не можна миритися з невиконанням, оскільки це створює небезпечний прецедент, який підринає основу чесної та справедливої правової системи.

Ключові слова: цивільне судочинство; судові рішення; виконання судового рішення; невиконання судового рішення; відшкодування моральної шкоди; умови відшкодування моральної шкоди; наявність моральної шкоди; протиправність поведінки особи, яка завдала моральної шкоди; наявність причинного зв'язку між протиправною поведінкою особи, яка завдала моральної шкоди, та її результатом – моральною шкодою.

Deiak I.S. Redress for the non-pecuniary damage in case of exceedingly long non-execution of the final judgement.

The article is focused on studying the topical issue of determining the possibility of redress for the non-pecuniary damage in case of exceedingly long non-execution of the final judgement.

The author of the article has stated that the right to judicial protection includes both holding a judgement and its timely execution. Timely and full execution of a judgement guarantees the realization of subjective rights recognized by the judgement and fulfillment of legal obligations confirmed by it.

It has been proved that execution of judgements within civil legal proceeding should be carried out taking into account the European Convention on Human Rights and the European Court of Human Rights case-law. In particular, the ECtHR insists on the great importance of such a property of a judgement that has become final (*res judicata*), as the possibility and factual enforceability of its actual execution by the state.

It has been noted in the paper that the adoption of a number of new legislative acts, which introduced a lot of amendments in the field of executive proceedings, foreground researches focused on levying of execution of judgements from a new angle, in particular, the topical issue on determining the possibility of redress for the non-pecuniary damage in case of exceedingly long non-execution of the final judgement.

The requirements of reasonableness and fairness should be considered while determining the amount of compensation. Non-pecuniary damage is compensated regardless of the pecuniary damage that is subject to compensation and is not related to the amount of this compensation. Non-pecuniary damage is compensated on a once-only basis, unless otherwise stipulated by the contract or law.

As a general rule, the infliction of the non-pecuniary damage to another person is the basis for the obligation to redress for the non-pecuniary damage. The obligation to redress for the non-pecuniary damage caused to a person by illegal decisions, action or act of omission of a state authority while exercising its powers arises under the following conditions: existence of non-pecuniary damage; wrongfulness of the person's behavior who caused non-pecuniary damage; existence of causal relation between wrongfulness of the person's behavior who caused non-pecuniary damage and its result - non-pecuniary damage.

On the basis of the conducted research, the author has concluded that the possibility of redress for the non-pecuniary damage in case of exceedingly long non-execution of the final judgement supports the integrity of the legal system by ensuring the execution of judgements and maintaining trust. When judgements are executed with consequences, the authority of the judicial system is undermined and the effectiveness of the legal system is put at stake. The integrity of the legal system is preserved and public confidence in the judicial system is strengthened by upholding the authority of a judgement through the possibility of compensation. It is impossible to bear with non-execution, because it creates a dangerous precedent that undermines the foundation of an honest and fair legal system.

Key words: civil legal proceeding; judgement; execution of judgement; non-execution of

judgement; redress for the non-pecuniary damage; conditions of redress for the non-pecuniary damage; existence of non-pecuniary damage; wrongfulness of the person's behavior who caused non-pecuniary damage; causal relation between wrongfulness of the person's behavior who caused non-pecuniary damage and its result - non-pecuniary damage.

Постановка проблеми та її актуальність.

Однією з важливих засад справедливої судової процедури є обов'язковість рішень суду. В. Кройтор слушно відзначає, що відповідно до ст. 55 Конституції України права і свободи людини й громадянина захищаються судом. Право на судовий захист включає не лише постановлення та оголошення судом рішення, а й своєчасне його виконання. Усунення наслідків порушення суб'єктивних прав і охоронюваних законом інтересів та їх поновлення є одним із найважливіших завдань правосуддя. Своєчасне й повне виконання судових рішень гарантує здійснення суб'єктивних прав, визнаних судовим рішенням, і виконання юридичних обов'язків, що підтвержені ним. Завершення процесу судового захисту порушеного або оспорюваного суб'єктивного матеріального права або охоронюваного законом інтересу відбувається лише у випадках їх реального поновлення шляхом примусового виконання судового рішення, що здійснюється у виконавчому провадженні [11, с. 175].

Рішення суду відповідно до цивільного процесуального законодавства є обов'язковим уже з моменту його винесення і проголошення. Слід зазначити, що з моменту набрання ним законної сили воно стає загальнообов'язковим, тобто обов'язковим не тільки для суду, не тільки для інших учасників справи, а й для всіх органів, підприємств, установ, організацій, посадових осіб і громадян, і підлягає виконанню на всій території України.

Невиконання судового рішення є підставою для відповідальності, встановленої законом. Так, ст. 382 КК України встановлена кримінальна відповідальність за невиконання судового рішення [9]. Об'єктом злочину є порядок діяльності суду як органу правосуддя, що передбачає точне і своєчасне виконання його рішень [11, с. 177-178].

Не виконані добровільно рішення судових та інших юрисдикційних органів (посадових осіб) виконуються примусово спеціально уповноваженими органами та особами, які наділені гарантіями своєї незалежності, пов'язаними із заборобою протиправного втручання в їх діяльність у порядку, передбаченому законами України «Про виконавче провадження» [24] та «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» [25].

Слід зазначити, що невиконання судових рішень кваліфікується ЄСПЛ не лише як порушення ч. 1 ст. 6 Конвенції, але і як порушення інших конвенційних прав. У справі «Войтенко проти України» ЄСПЛ визнав порушення п. 1 ст. 6, ст. 13 та ст. 1 Протоколу № 1 Конвенції. Він зазначив, що рішення українського суду залишались невиконаними через відсутність бюджетних коштів і законодавчих заходів. Суд констатував, що неможливість заявника домогтися виконання його рішення протягом чотирьох років, крім порушення ст. 6, становить втручання у його право на мирне володіння майном у розумінні п. 1 ст. 1 Протоколу № 1 Конвенції. Як наслідок, заявникові було присуджено 2000 євро на відшкодування немайнової шкоди та 33 євро на відшкодування витрат [31].

Тобто, як свідчить аналіз практики ЄСПЛ, можливість відшкодування моральної шкоди у випадку надмірно тривалого невиконання остаточного судового рішення розглядається як важлива гарантія права на судовий захист, а саме в частині виконання судового рішення.

Маємо констатувати, що прийняття низки нових законодавчих актів, які внесли чимало змін у сферу виконавчого провадження, по-новому актуалізують дослідження, присвячені примусовому виконанню рішень, зокрема, актуальному питанню визначення можливості відшкодування моральної шкоди у випадку надмірно тривалого невиконання остаточного судового рішення.

Стан опрацювання проблеми. Слід зазначити, що в науці цивільного процесуального права є чимало робіт, присвячених дослідженню проблем виконання судових рішень у цивільному судочинстві. Серед них заслуговують на увагу наукові праці: О. Верби-Сидор [2], В. Городовенка [4], К. Гусарова [3], В. Кройтора [10-18], І. Лимарь [19-20], О. Хотинської [37], С. Якимчука [39] та ін. Крім того, слід констатувати, що дослідження сучасної вітчизняної наукової літератури свідчить, що загальним питанням відшкодування моральної шкоди присвячено також низку наукових праць. Серед них заслуговують на увагу наукові праці: А. Гриняка [5], В. Примака [22-23], О. Сліпченка [13; 32-36], В. Кройтора [7; 13] та ін. Ці вчені провели ґрунтовні наукові дослідження загальних проблем як виконання судових рішень, так і відшкодування моральної шкоди в доктрині цивільного та цивільного процесуального права. Маю вказати, що окремі аспекти цієї актуальної проблеми висвітлювались в попередній публікації [6].

Водночас, незважаючи на науково-теоретичну цінність наукових висновків зазначених вчених, слід наголосити, що вони не повною мірою вирішують усі потреби сучасної теорії та практики зокрема, а саме можливості відшкодування моральної шкоди у випадку надмірно

тривалого невиконання остаточного судового рішення.

Метою статті є розгляд існуючих у науці цивільного процесуального права України доктринальних підходів до актуального питання визначення можливості відшкодування моральної шкоди у випадку надмірно тривалого невиконання остаточного судового рішення.

Виклад основного матеріалу. Стаття 1291 Конституції України встановлює, що суд ухвалює рішення іменем України. Судове рішення є обов'язковим до виконання. Держава забезпечує виконання судового рішення у визначеному судовому порядку. Контроль за виконанням судового рішення здійснює суд. Згідно з п. 9 ч. 2 ст. 129 Конституції України обов'язковість судового рішення є основною засадою судочинства [8].

Так, згідно зі ст. 13 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII [26], судове рішення, яким завершується розгляд справи в суді, ухвалюється іменем України. Судові рішення, що набрали законної сили, є обов'язковими до виконання всіма органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими та службовими особами, фізичними та юридичними особами та їх об'єднаннями на всій території України. Обов'язковість урахування (преюдиційність) судових рішень для інших судів визначається законом. Контроль за виконанням судового рішення здійснює суд у межах повноважень, наданих йому законом. Невиконання судових рішень має наслідком юридичну відповідальність, установлену законом.

Відповідно до ст. 18 ЦПК України судові рішення, що набрали законної сили, обов'язкові для всіх органів державної влади і органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, посадових чи службових осіб та громадян, і підлягають виконанню на всій території України, а у випадках, установлених міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, – і за її межами. Невиконання судового рішення є підставою для відповідальності, встановленої законом. Обов'язковість судового рішення не позбавляє осіб, які не брали участі у справі, можливості звернутися до суду, якщо ухваленим судовим рішенням порушуються їхні права, свободи чи інтереси [38].

Проблемі виконання рішень суду значна увага була приділена Європейським судом з прав людини (далі – ЄСПЛ). Зокрема, ЄСПЛ наполягає на неабиякій важливості такої властивості судового рішення, що набрало законної сили (*res judicata*), як можливості і реальної забезпеченості з боку держави його фактичного виконання. Європейський суд і Комітет міністрів

Ради Європи неодноразово стверджували, що ст. 6 Конвенції, зокрема, вимагає створення гарантій не лише самого судового розгляду, а й реального виконання судового рішення. Так, у Рекомендації № Rec (2003) 17 Комітету міністрів Ради Європи «Про примусове виконання» від 9 вересня 2003 р. [27] зазначається, що примусове виконання судового рішення є невіддільною частиною фундаментального права людини на справедливий судовий розгляд у розумний строк, гарантованого ст. 6 ЄКПЛ, стверджуючи, що держави-члени зобов'язані забезпечити усім особам, які отримали остаточне й обов'язкове рішення суду, право на його примусове виконання. Невиконання судового рішення або набрання чинності із затримкою можуть зробити це право нечинним або уявним на шкоду одній стороні. Нескінченна можливість оскарження судового рішення (зокрема така, що не обмежена певними розумними строками) ставить під сумнів можливість виконання судового рішення, перетворюючи право на судовий захист на просту декларацію [1, с. 376–378].

Для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів, судовий захист не може вважатися дієвим, якщо судові рішення не виконуються або виконуються неналежним чином і без контролю суду за їх виконанням. Про це зазначається й у рішеннях ЄСПЛ. Сама можливість і порядок розгляду та виконання цивільних справ мають розглядатись насамперед з точки зору міжнародно-правових стандартів [15, с. 305–348]. У правовій літературі правильно зазначається, що всі міжнародні норми в галузі прав і свобод людини прийнято називати міжнародними стандартами [14, с. 66]. Так, у справах «Горнсбі проти Греції» (*Case of Hornsby v. Greece*) від 19 березня 1997 р. [28], «Шаренок проти України» від 22 лютого 2004 р. [30] та низки інших зазначається, що право на судовий захист було б ілюзорним, якби правова система держави дозволяла, щоб остаточне зобов'язальне рішення залишалося недієвим на шкоду одній зі сторін.

Характеризуючи структуру цивільного судочинства та систему його проваджень, ЄСПЛ вважає, що в контексті ст. 6 ЄКПЛ виконання судового рішення має розглядатись як складова судового розгляду, оскільки невиконання рішення суду позбавляють положення п. 1 ст. 6 ЄКПЛ будь-якого сенсу. Так, у справі «Шмалько проти України» ЄСПЛ наголосив, що п. 1 ст. 6 гарантує кожному право на звернення до суду або арбітражу з позовом стосовно будь-яких його цивільних прав та обов'язків. Однак це право було б ілюзорним, якби правова система держави допускала, щоб остаточне судові рішення, яке має обов'язкову силу, не виконувалося на шкоду одній зі сторін. Було б незро-

зуміло, якби ст. 6 детально описувала процесуальні гарантії, які надаються сторонам у спорі, а саме – справедливий, публічний і швидкий розгляд, і водночас не передбачала виконання судових рішень. Якщо тлумачити ст. 6 ЄКПЛ як таку, що стосується виключно доступу до судового органу та судового провадження, то це могло б призводити до ситуацій, що суперечать принципу верховенства права, який договірні держави зобов'язалися поважати, ратифікуючи Конвенцію. Отже, для цілей ст. 6 ЄКПЛ виконання рішення, ухваленого будь-яким судом, має розцінюватися як складова частина «судового розгляду» [29, с. 211].

Як уже було зазначено вище, **у випадках невиконання остаточних судових рішень питання відшкодування моральної шкоди стає важливим аспектом дотримання законності та забезпечення юридичної відповідальності.**

Відшкодування моральної шкоди забезпечує відповідальність, притягаючи сторони, які не відповідають вимогам, до відповідальності за завдану моральну шкоду. Коли фізичні чи юридичні особи не виконують судових рішень, що призводить до збитків протилежній стороні, забезпечення компенсації зміцнює верховенство права. Це надсилає чітке повідомлення про те, що дії мають наслідки, а нехтування правовими постановами не залишиться безкарним. Ця підзвітність не тільки забезпечує справедливість для сторони, яка зазнала шкоди, але й діє як стримувальний фактор проти майбутнього недотримання. Без загрози фінансових наслідків деякі сторони можуть продовжувати нехтувати судовими рішеннями, підриваючи авторитет правової системи.

Предметом аналізу має стати й наступний судовий казус. «У лютому 2021 року ОСО_БА_1 звернувся до суду з позовом до держави Україна в особі Міністерства внутрішніх справ України (далі – МВС України), в якому просив стягнути з держави Україна на його користь 21 000 000 000 грн моральної шкоди, завданої невиконанням рішення суду у справі № 2270/14181/11, у формі активної незаконної бездіяльності, незаконних дій та рішень, відмовою Хмельницького окружного адміністративного суду встановити судовий контроль за виконанням рішення суду та зобов'язати подати звіт про виконання судового рішення в період з 09 лютого 2021 року по 15 лютого 2021 року. В обґрунтування позовних вимог позивач вказує, що йому завдано моральної шкоди, яка полягає в моральних стражданнях і переживаннях, яких він зазнав під час тривалого очікування на виконання рішення суду та повернення його приватної власності у вигляді паспортної книжечки; розчаруванні в системі органів держав-

ної влади держави Україна, які не можуть виконати рішення суду; додатковому психологічному напруженні, що виникло в нього внаслідок правової невизначеності та викликало почуття душевного болю. Активне невиконання рішення суду викликало в нього почуття тривоги, страху і занепокоєння щодо свого психологічного здоров'я та часткову втрату стресостійкості.

Рішенням Хмельницького міськрайонного суду Хмельницької області від 26 травня 2021 року, яке залишено без змін постановою Хмельницького апеляційного суду від 10 листопада 2021 року, позов задоволено частково. Стягнуто з Державного бюджету України шляхом списання коштів з єдиного казначейського рахунку Державної казначейської служби України на користь ОСОБА_1 500 грн моральної шкоди. В задоволенні решти вимог відмовлено.

Рішення суду першої інстанції, з яким погодився апеляційний суд, мотивоване тим, що ОСОБА_1 внаслідок невиконання рішення суду завдано моральної шкоди, право на відшкодування якої в нього виникло на підставі статей 1173, 1174 ЦК України. При цьому суд виходив з того, що внаслідок такої бездіяльності органу державної влади ОСОБА_1 зазнав душевних страждань, він тривалий час не міг користуватися паспортом громадянина України, докладав додаткових зусиль для організації свого життя та захисту порушеного права.

У касаційній скарзі, поданій у листопаді 2021 року до Верховного Суду, ОСОБА_1, посилаючись на неправильне застосування норм матеріального права та порушення норм процесуального права, просить скасувати рішення суду першої інстанції та постанову суду апеляційної інстанції, ухвалити нове рішення, яким позов буде задоволено повністю. У касаційній скарзі, поданій у грудні 2021 року до Верховного Суду, МВС України, посилаючись на неправильне застосування норм матеріального права та порушення норм процесуального права, просить скасувати рішення суду першої інстанції та постанову суду апеляційної інстанції, ухвалити нове рішення, яким у задоволенні позову відмовити.

У касаційній скарзі ОСОБА_1 як на підставу касаційного оскарження посилається на п. 1 ч. 2 ст. 389 ЦПК України. Зокрема, вказує, що суд апеляційної інстанції в оскаржуваному судовому рішенні застосував норму права без урахування висновків щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладених у постановках Верховного Суду від 10 лютого 2021 року у справі № 761/24143/19, від 20 вересня 2021 року у справі № 686/8422/20 та інших.

У касаційній скарзі МВС України як на підставу касаційного оскарження посилається на

п. 1 ч. 2 ст. 389 ЦПК України, зокрема вказує, що суд апеляційної інстанції в оскаржуваному судовому рішенні застосував норму права без урахування висновків щодо застосування норми права в подібних правовідносинах, викладених у постановках Верховного Суду від 03 вересня 2019 року у справі № 916/1423/17, від 14 квітня 2021 року у справі № 638/11160/17» [21].

Маємо звернути увагу в цьому дослідженні й на позицію Верховного Суду: «Відповідно до статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 року кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом.

Частиною першою статті 8 Конституції України передбачено, що в Україні визнається і діє принцип верховенства права. Суддя, здійснюючи правосуддя, керується верховенством права (частина перша ст. 129 Конституції України). Суд, здійснюючи правосуддя на засадах верховенства права, забезпечує кожному право на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, гарантованих Конституцією і законами України, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України (ст. 2 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»).

Статтею 15 ЦК України визначено, що кожна особа має право на захист свого цивільного права у разі його порушення, невизнання або оспорювання. Отже, ст. 15 ЦК України визначає об'єктом захисту порушене, невизнане або оспорюване право чи цивільний інтерес. Порушення права пов'язане з позбавленням його володільця можливості здійснити (реалізувати) своє право повністю або частково. При оспорюванні або невизнанні права виникає невизначеність у праві, викликана поведінкою іншої особи. ...

Згідно зі ст. 56 Конституції України кожен має право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень. Статтею 23 ЦК України передбачено право особи на відшкодування моральної шкоди, завданої внаслідок порушення її прав та законних інтересів. Відповідно до частин другої – п'ятої цієї статті моральна шкода полягає, зокрема, у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів. Моральна шкода відшкодовується грошми, іншим майном або в інший спосіб.

Розмір грошового відшкодування моральної шкоди визначається судом залежно від харак-

теру правопорушення, глибини фізичних і душевних страждань, погіршення здібностей потерпілого або позбавлення його можливості їх реалізації, ступеня вини особи, яка завдала моральної шкоди, якщо вина є підставою для відшкодування, а також з урахуванням інших обставин, які мають істотне значення. При визначенні розміру відшкодування враховуються вимоги розумності та справедливості. Моральна шкода відшкодовується незалежно від майнової шкоди, яка підлягає відшкодуванню, та не пов'язана з розміром цього відшкодування. Моральна шкода відшкодовується одноразово, якщо інше не встановлено договором або законом.

За загальним правилом підставою виникнення зобов'язання з компенсації моральної шкоди є завдання моральної шкоди іншій особі. **Зобов'язання про компенсацію моральної шкоди, завданої особі незаконними рішеннями, дією чи бездіяльністю органу державної влади при здійсненні своїх повноважень, виникає за таких умов: наявність моральної шкоди; протиправність поведінки особи, яка завдала моральної шкоди; наявність причинного зв'язку між протиправною поведінкою особи, яка завдала моральної шкоди, та її результатом – моральною шкодою.**

Загальні підстави відповідальності за завдану моральну шкоду передбачені нормами ст. 1167 ЦК України, відповідно до яких моральна шкода, завдана фізичній або юридичній особі неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю, відшкодовується особою, яка її завдала, за наявності її вини, крім випадків, установлених частиною другою цієї статті.

Спеціальні підстави відповідальності за шкоду, завдану незаконними рішеннями, дією чи бездіяльністю органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування та посадової або службової особи вказаних органів при здійсненні ними своїх повноважень, визначені статтями 1173 та 1174 ЦК України відповідно.

Згідно зі ст. 1173 ЦК України шкода, завдана фізичній або юридичній особі незаконними рішеннями, дією чи бездіяльністю органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування при здійсненні ними своїх повноважень, відшкодовується державою, Автономною Республікою Крим або органом місцевого самоврядування незалежно від вини цих органів.

Шкода, завдана фізичній особі незаконними рішеннями, дією чи бездіяльністю посадової особи органу державної влади при здійсненні нею своїх повноважень, відшкодовується на підставі статті 1174 ЦК України.

У постанові Великої Палати Верховного Суду від 03 липня 2019 року у справі № 750/1591/18-ц (провадження № 14-261цс19) вказано, що згідно зі ст. 19 Конституції України органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Відповідно до прецедентної практики Європейського суду з прав людини право заявника на відшкодування моральної шкоди у випадку надмірно тривалого невиконання остаточного рішення, за що держава несе відповідальність, презюмується.

Встановивши фактичні обставини справи, надавши належну правову оцінку наявним у справі доказам, суд першої інстанції, з яким погодився суд апеляційної інстанції, дійшов обґрунтованого висновку про те, що невиконання судового рішення, ухваленого на користь позивача, спричинило йому моральну шкоду. Суд першої інстанції, з висновком якого погодився суд апеляційної інстанції, правильно визначив її розмір, врахував характер і обсяг душевних страждань позивача, вимоги розумності та справедливості...

Вищевикладене свідчить про те, що касаційні скарги є необґрунтованими, а тому не підлягають задоволенню» [21].

Висновки. На підставі проведеного дослідження, зокрема й судової практики, можна визначити, що можливість відшкодування моральної шкоди у випадку надмірно тривалого невиконання остаточного судового рішення підтримує цілісність правової системи, забезпечуючи виконання судових рішень і підтримуючи довіру. Коли судові рішення не виконуються без наслідків, авторитет судової системи підривається, а ефективність правової системи ставиться під загрозу. У разі підтримання авторитету судового рішення через можливість компенсації, зберігається цілісність правової системи та зміцнюється довіра суспільства до судової системи. Не можна миритися з невиконанням, оскільки це створює небезпечний прецедент, який підриває основу чесної та справедливої правової системи.

Розмір грошового відшкодування моральної шкоди визначається судом залежно від характеру правопорушення, глибини фізичних і душевних страждань, погіршення здібностей потерпілого або позбавлення його можливості їх реалізації, ступеня вини особи, яка завдала моральної шкоди, якщо вина є підставою для відшкодування, а також з урахуванням інших обставин, які мають істотне значення.

При визначенні розміру відшкодування враховуються вимоги розумності та справедливості. Моральна шкода відшкодовується незалежно

від майнової шкоди, яка підлягає відшкодуванню, та не пов'язана з розміром цього відшкодування. Моральна шкода відшкодовується одноразово, якщо інше не встановлено договором або законом.

За загальним правилом, підставою виникнення зобов'язання з компенсації моральної шкоди є завдання моральної шкоди іншій особі. Зобов'язання про компенсацію моральної шкоди, завданої особі незаконними рішеннями, дією чи бездіяльністю органу державної влади при здійсненні своїх повноважень, виникає за таких умов: наявність моральної шкоди; протиправність поведінки особи, яка завдала моральної шкоди; наявність причинного зв'язку між протиправною поведінкою особи, яка завдала моральної шкоди, та її результатом – моральною шкодою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Андронов І.В. Принцип остаточності судового рішення «RES JUDICATA». *Правове життя сучасної України* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. ювілею акад. С. В. Ківалова (м. Одеса, 16–17 трав. 2014 р.) : у 2 т. Т. 1. Одеса : Юрид. літ., 2014. С. 376–378.
2. Верба-Сидор О.Б. Правосуб'єктність суду у виконавчому провадженні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2013. 20 с.
3. Виконавче провадження : навч. посіб. для здобув. вищ. освіти / уклад. : К.В. Гусаров, М.Є. Червинська, Л.М. Мазур та ін. Харків : Право, 2017. 186 с.
4. Городовенко В. Принцип обов'язковості судового рішення. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 1(68). С. 160–173.
5. Гриняк А.Б. Відшкодування моральної шкоди за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань. *Юридична Україна*. 2013. № 9. С. 41–47.
6. Деяк І.С. Відшкодування шкоди у випадку невиконання остаточного судового рішення. *Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів* : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 21 черв. 2024 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внут. справ ; Нац. акад. правових наук України. Харків : ХНУВС, 2023. 720 с. С. 37–40.
7. Загорулько А.І., Кройтор В.А., Загорулько О.А. Зобов'язання, що виникають унаслідок заподіяння шкоди : навч. посіб. Харків : Вид-во Харк. ун-ту внутр. справ, 2000. 68 с.
8. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 24.08.2024).
9. Кримінальний кодекс України : від 5 квіт. 2001 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 24.08.2024).
10. Кройтор В.А. Виконання судових рішень як невід'ємна частина фундаментального права людини на справедливий судовий розгляд. *Вплив інтеграційних тенденцій на розвиток національного права* : матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. Одеса : Одеський державний університет внутрішніх справ, 2018. С. 40–42.
11. Кройтор В.А. Принцип обов'язковості судових рішень у цивільному судочинстві. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 3. С. 175–178.
12. Кройтор В.А. Сібільов Д.М. Реалізація функції судового контролю за виконавчим провадженням. *Наукові інновації та передові технології. Серія: Право*. 2023. № 3 (19). С. 299–305.
13. Кройтор В.А., Сліпченко О.І. Розподіл обов'язків з доказування у справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди. *Порівняльно-аналітичне правознавство*. 2023. № 1. С. 171–179.
14. Кройтор В. А., Степаненко Т.В. Стандарти Європейського Союзу у сфері цивільного судочинства і проблема доступу до правосуддя. *Наукові записки Харківського економіко-правового університету*. 2005. № 1(2). С. 64–77.
15. Кройтор В.А. Принципи цивільного судочинства та їх система: проблеми сучасної теорії і практики : монографія. Харків : Право, 2020. 672 с.
16. Кройтор В.А. Принцип обов'язковості судових рішень у цивільному судочинстві: актуальність та нормативний зміст. *Право і безпека*. 2008. № 7'2. С. 149–154.
17. Кройтор В.А. Принципи виконавчого провадження: теорія та законодавчі новели. *Актуальні проблеми виконавчого процесу України: теорія і практика* : зб. наук. ст. IV міжнар. наук.-практ. конф. (6 груд. 2019 р., м. Київ) / за заг. ред. С. Я. Фурси. Київ : Вид. Позднишев, 2019. С. 45–48.
18. Кройтор В.А., Ясынок Н. М. Исполнительное производство : учеб. пособ. Харьков : Эспада, 2003. 176 с.; Кройтор В.А. Принципи цивільного судочинства та їх система: проблеми сучасної теорії і практики : монографія. Харків : Право, 2020. 672 с.

19. Лимарь І.В. Дискусійні питання місця виконавчого провадження в системі права України. *Інформація і право*. 2019. Вип. 2. С. 186–192.
20. Лимарь І.В. Реформа системи виконання судових рішень: передумови та перспективи розвитку. *Проблеми законності*. 2018. Вип. 143. С. 90–98.
21. Постанова Верховного Суду від 08 червня 2022 року. Справа № 686/4032/21. Провадження № 61-19006св21. ipLex – законодавство України (дата звернення: 02.08.2024).
22. Примак В.Д. Відшкодування моральної шкоди у контексті реалізації принципу свободи договору. *Юридична Україна*. 2009. № 3. С. 64–72.
23. Примак В.Д. Особливості відшкодування моральної шкоди як заходу цивільно-правової відповідальності. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 3. С. 175–179.
24. Про виконавче провадження : Закон України від 02.06.2016 р. № 1404-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 30. Ст. 542.
25. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів : Закон України від 02.06.2016 р. № 1403-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 29. Ст. 535.
26. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII. URL: Про судоустрій і статус су... | від 02.06.2016 № 1402-VIII (rada.gov.ua) (дата звернення: 24.08.2024).
27. Рекомендація № Рес (2003) 17 Комітету міністрів Ради Європи «Про примусове виконання» від 09.09.2003. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_868 (дата звернення: 24.08.2024).
28. Рішення Європейського суду з прав людини від 19 березня 1997 р. у справі «Горнсбі проти Греції» (Case of Hornsby v. Greece). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_079#Text (дата звернення: 24.08.2024).
29. Рішення Європейського суду з прав людини від 20 липня 2004 р. у справі «Шмалько проти України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_226#Text (дата звернення: 02.08.2024).
30. Рішення Європейського суду з прав людини від 22 лютого 2004 р. у справі «Шаренок проти України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_235#Text (дата звернення: 24.08.2024).
31. Рішення Європейського суду з прав людини від 29 червня 2004 р. у справі «Войтенко проти України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_223#Text (дата звернення: 02.08.2024).
32. Сліпченко О.І. Визначення розміру компенсації моральної шкоди. *Вісник Верховного Суду України*. 2001. № 2. С. 45–48.
33. Сліпченко О.І. Особливості розгляду цивільних позовів про відшкодування моральної (немайнової) шкоди в кримінальних справах. *Вісник прокуратури*. 2007. № 12. С. 91–95.
34. Сліпченко О.І., Кройтор В.А. Докази та доказування в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди : монографія. Київ : ПАЛИВОДА А.В., 2012. 244 с.
35. Сліпченко О.І. Докази та доказування в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Харків, 2010. 22 с.
36. Сліпченко О.І. Докази та доказування в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Харків, 2010. 210 с.
37. Хотинська О.З. Обов'язковість судових рішень як конституційна засада судочинства України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10 / Акад. адвокатури України. Київ, 2006. 20 с.
38. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004. Дата оновлення: 05.08.2024. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> (дата звернення 20.08.2024).
39. Якимчук С.О. Виконання судових рішень як частина судового розгляду : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2015. 20 с.